

*"De Jonge Sophia"
Ottoland
Achtkante grondzeiler
korenmolen*

GILDE

BRIEF

DE GILDEBRIEF

MEDEDELINGENBLAD VAN HET GILDE VAN VRIJWILLIGE MOLENAARS

DE GILDEBRIEF VERSCHIJNT 4X PER JAAR. DE OPLAGE IS 1500 EXEMPLAREN.

REDACTIE : G.J. POWW

COPY TE ZENDEN AAN : HET GILDE VAN VRIJWILLIGE MOLENAARS
P/A ZWARTEWEG 70, 1412 GE NAARDEN

SECRETARIAAT : HET GILDE VAN VRIJWILLIGE MOLENAARS
NIEUWE BUSSUMMERWEG 92
1272 CK HUIZEN TEL. 02152 - 51695

POSTGIROREKENING : 2144780 t.n.v.:
HET GILDE VAN VRIJWILLIGE MOLENAARS,
NAARDEN

BIOTOOPWACHT : E. SMIT, ESDOORNLAAN 61
1521 EC WORMERVEER TEL. 075 - 283123

GILDEVERZEKERINGEN : MEVR. M. MULDER, VEENHUIZERKADE 3
1704 DK HEERHUGOWAARD TEL. 02207 - 13002

BLIKSEMAFLEIDER-
CONTROLE : D.J. ABELSKAMP, LAAN 1940-1945 nr. 2
7231 GL WARNSVELD TEL. 05750 - 25068

LEDENADMINISTRATIE : MEVR. E.N. POWW-SCHIPPER, ZWARTEWEG 70
1412 GE NAARDEN TEL. 02159 - 45428

ADVERTENTIES

VOOR BEDRIJVEN OF INSTELLINGEN, DIE MATERIALEN EN/OF DIENSTEN AANBIEDEN
WELKE DIRECT OF INDIRECT TE MAKEN HEBBEN MET DE MOLENS, STAAT DE
MOGELIJKHEID OPEN TE ADVERTEREN.

ADVERTENTIETARIEVEN : OP AANVRAAG

VRIJWILLIGE

HET GILDE VAN VRIJWILLIGE MOLENAARS

HET GILDE VAN VRIJWILLIGE MOLENAARS

8-JAARGANG NO. 3.
SEPTEMBER 1989.

't GAANDE WERK.

Bestuurlijk kwam 't gaande werk van het Gilde enkele maanden tot stilstand in verband met de zomervakantie. Wie direct daaruit de conclusie trekt, dat de bestuursleden tijdens dit zomerreces op hun lauweren zijn gaan rusten, vergist zich.

Enkele bestuursleden gebruikten hun vakantie om een molentocht te maken teneinde hun eigen molenkennis te verbreden, kennis te maken met collega-vrijwillig molenaars en bestaande contacten aan te halen. Tijdens de molentochten werden vaak stellinghoogten opgemeten om de ontbrekende gegevens in het rode boekje van Eric Zwijnenberg te completeren. Er ontbreken nog erg veel gegevens, vandaar een herhaalde oproep in deze Gildebrief.

Afgelopen zomer leende zich niet alleen uitstekend voor het maken van molentochten, maar ook voor allerlei buitenkarweien, zoals teer- en schilderwerk. Veel vrijwillige molenaars hebben hiervan geprofiteerd en een groot deel van hun jaarlijkse onderhoudssubsidie omgezet in teer- en verfprodukten.

Dat zo'n droge zomer voor molens ook gevaren met zich mee kan brengen, wordt heel vaak te laat onderkend. Een artikel in deze Gildebrief zet de puntjes nog eens op de "i".

Valt zo'n droge zomer nu te voorspellen; waren er dit jaar (en ook andere jaren) voortekenen te bespeuren? Of was het een toevalstreffer? En hoe zit het nu met die strenge winter, die altijd op een mooie zomer volgt? Allemaal vragen die Jan Kurver hoopt te beantwoorden in de reeks "Het weer zoals het was".

Dick Zweers rekent op Uw aller inzet bij de eerste aflevering van zijn "historische-constructie-enquete". Doet U allen mee, zodat zijn uiterst nuttige initiatief zal resulteren in nog meer afleveringen. Bovendien leert U uw eigen molen ook beter kennen. Ing. J. den Besten levert een bijdrage aan deze Gildebrief in de vorm van de onthulling van de waarheid over onze rechtsdraaiende molen van de polder Overslingeland. Wellicht kunnen wij van zijn hand in de toekomst nog meer artikelen in de Gildebrief verwachten.

Enige tijd geleden deden wij in de Gildebrief een oproep voor informatiemateriaal om een "Informatie" over standerdmolens samen te stellen. Wij kunnen U nu medelen, dat de heren Zweers, Tijman en Scheirs de taak op zich hebben genomen gedrieën deze informatie te verzorgen. De redactie is hierover bijzonder verheugd en wij hopen U over enige tijd hierover nader te informeren.

Een aantal boekrecensies, de molenzaak en nog vele andere lezenswaardige artikelen completeren de inhoud van deze dikke Gildebrief.

Veel leesplezier en hopelijk tot ziens in ons decembernummer.

INLEVEREN COPY:

Voor Gildebrief no.4 (verschijningsdatum 15 december 1989) dient Uw copy vóór 15 november 1989 bij de Gildebrief-redactie binnen te zijn.

Dick Jan Braay, voorzitter.

DE OVERSLINGELANDSE "LINKSE" 1 APRIL-MOLEN

Bijzonder geslaagd vond ik deze mop in het maartnummer van de Gildebrieff ! Ook de bouwer VERBIJK was een goede vondst. blijkbaar een samentrekking van de naam Verbij en Beijk ?

Maar..... het bracht wel vele jeugdhervindingen weer bij mij boven water, die wellicht nog vermeldenswaardig hebben.

De bewuste Overslingelandse molen werd niet een rechtsdraaiende molen genoemd, doch heette ter plaatse de "Linkse Molen".

Omdat tegenwoordig alle leken een molen blijkbaar van voren het mooist vinden, zegt iedereen dat alle molens linksom draaien - en dat is ook zo - vanuit dat gezichtspunt gezien, maar molenaars stonden en staan bijna altijd in het 'oppertje', achter de molen uit de wind en vonden dan ook alle molens rechtsdraaiend en vandaar de naam "Linkse Molen", die ook op oude topografische kaarten van vóór 1903 onder deze officiële naam vermeld staat.

Het was daar ter plekke een raar wiekengezwaaï !

Binnen een cirkel met straal van 1650 meter stonden daar rond 1895 zes grote wipwatermolens bijeen met vluchten van wat onder- en wat boven de 27 meter. In figuur 1 geven we een plattegrond van dit complex. Vijf van deze molens waren van de polder "Het Land der Zes Molens" en één van de polder "Slingeland". Langs de Schelluinse Vliet zien we dan van zuid naar noord de molens :

- Nr. 1 De "Nieuwe- of Windasmolen", gebouwd in 1717 en gesloopt in 1939.
- Nr. 2 De "Scheiwickse Molen", gebouwd in 1638 en nog bestaand.
- Nr. 3 De "Wielmolen", gebouwd in 1635 (volgens woordelijk hetzelfde bouwstak als de Scheiwickse) en verbrand in 1932.

Dan vanaf de monding van de Schelluinse Vliet in de Giessen in noord-noordoostelijke richting:

- Nr. 4 De "Essenmolen", gebouwd in 1751 en gesloopt in 1896; het was de kleinste van de groep met "slechts" 25,60 meter vlucht !
- Nr. 5 Dan de 5e, namelijk de "Oudendijkse Molen" of "Lutjesmolen", die nog bestaat, met 26,60 m vlucht.

Al deze 5 werden gebouwd om zéér oude versleten voorgangers te vervangen !

- Nr. 6 En dan tenslotte schuin tegenover de laatstgenoemde, aan de westzijde van de Giessen, de "Linkse Molen" van Over-Slingeland.

Mensen, die deze zes molens nog hebben zien draaien, zoals wijlen mijn vader, die in 1869 in Arkel werd geboren en de ook lang overleden molenaar van de Scheiwickse Molen, Corstiaan Verschoor, omstreeks dezelfde tijd geboren op genoemde molen en één van mijn twee allerbeste leermeesters en last but not least mijn leermeester Peter van der Giessen, molenaar van de Westmolen te Schelluinen, geboren in 1873,

Fig. 1.

hebben alle drie, mij meermalen verteld hoe zot het schouwspel was, om, vooral op afstand, uit Arkel, Schelluinen of Gorkum een groep molens van zes te zien malen waarvan er 5 rechtsom en er midden tussen één linksom draaide !

In 1891 kreeg de Wielmolen (nr. 3) een hulp-stoomaandrijving van 25 IPK in de molen. Vandaar dat men in 1896 meende de kleinste molen, de Essenmolen van slechts 25,50 m vlucht wel te kunnen missen, hoewel het de nieuwste was van allemaal uit 1751.

Hij werd dan ook in 1896 gesloopt.

De zesde molen van "Het Land der Zes Molens" was een tweede "Wielmolen", die naast de in 1932 verbrande Wielmolen stond en in fig.1 is aangegeven als Nr. 3. Hij werd het laatste vermeld in een bestek uit 1634 voor het vernieuwen van de ondertoren, hetwelk niet werd aanbesteed en uitgevoerd, nadien werd hij niet meer vermeld en verdween spoorloos. Veel oud ijzerwerk in de groentetuin van Goof Slob, de molenaar van de Wielmolen, herinnerde rond 1940 nog aan de plek waar hij gestaan heeft.

Dan nu nog de polder "Over- en Neder-Slingeland". De molen van Overslingeland kennen we reeds als de "Linkse Molen". De polder had echter nog een tweede molen, namelijk de "Neder-Slingelandse Molen", die exact 1900 meter pal ten westen van de Linkse Molen stond aan de "Smoutjes Vliet", een gegraven boezem, die vanuit de Giessen noordwaarts loopt tot voorbij Goudriaan. Deze als Nr.7 in fig.1 aangegeven grote wipmolen, brandde in 1837 door blikseminslag af, gelijk met de Boterslootse Molen te Noordeloos, die door hetzelfde onweer werd geveld. Molenmaker en opzichter M. van der Haven, maakte toen twee woordelijk gelijkluidende bouwbestekken voor de Boterslootse- en de Nederslingelandse molen. Bestekken van 37 bladzijden volgeschreven foliovenen ! Letterlijk alles stond erin, elke bout, houtzwaarte, pendikte en penlengte enz. enz.

De Nederslingelandse molen werd voor f 10.449,-- gebouwd door molenmaker D. Slingeland te Noordeloos en draaide reeds op 11 april 1838 proef, zeven maanden na de aanbesteding. Er waren 17 inschrijvers met prijzen tussen f 13.000,-- en f 10.449,--.

Van het Slingelandse bestek maakte ik in 1961 een tekening en in 1962 een groot model op schaal 1 op 8 met alles erop en eraan en erin.

Om een beeld te verkrijgen hoe de werkelijke Nederslingelandse molen eruit gezien moet hebben gaat hierbij als Figuur 2, een tekening van het model met 3,40 meter vlucht.

De Nederslingelandse molen uit 1837 was geen lang leven beschoren, want op 16 juli 1900 brandde hij opnieuw af door blikseminslag en verdween hij, slechts 62 jaar oud !

Men bouwde toen een stoomgemaal op de molenfundatie dat het molenscheprad aandreef. Dit gemaal voldeed zo goed, dat de Tweede molen van de polder, dus de "Linkse" gemist kon worden na 3 jaar proefstomen en men deze in 1903 sloopte.

Het stoomschepradgemaal, dat ik nog heel wat keren met grote witte pluim op het scheprad heb zien draaien, werd in 1939 omgebouwd tot dieselschepradgemaal. De Crosley-dieselmotor is nog in prima staat, doch de bemaling is onlangs overgenomen door een automatisch electrisch vijzelgemaal naast het schepradgemaal, dat hoewel nog goed bruikbaar nu buiten dienst is. Het salaris van een machinist is hierdoor echter uitgespaard. Het zou toch jammer zijn het nog goede schepradgemaal te slopen. Ook dit is nog een laatste herinnering aan de aldaar eeuwen gestaan hebbende wipmolen !

In Figuur 3 een tekening van een foto uit april 1984 van het dieselschepradgemaal. De schepraddiameter is 600 cm, de breedte 51,4 cm. Het polderpeil, dat in 1882 nog N.A.P. - 1,25 meter was, was in 1983 al aangeland op N.A.P. -1,70m. De polder is 455 ha groot.

Hierna willen we nog de overige op figuur 1 aangegeven wipwatermolens noemen. Nr.8 was de Muisbroekse molen, later stoomschepradgemaal, dat nu ook reeds geen gemaal meer is. Dan Nr.9 de zuidelijkste van de twee voormalige wipwatermolens van polder Nieuw Goudriaan. De noordelijkste werd vervangen door een centrifugaal-dieselgemaal, terwijl van de zuidelijkste de molenwerf nog bestaat. De nrs. 10 en 11 tenslotte

Figuur 2

Model van de Neder Slingelandse molen op schaal 1 op 8, naar het originele bouwbestek uit 1837. Model gebouwd in 1962

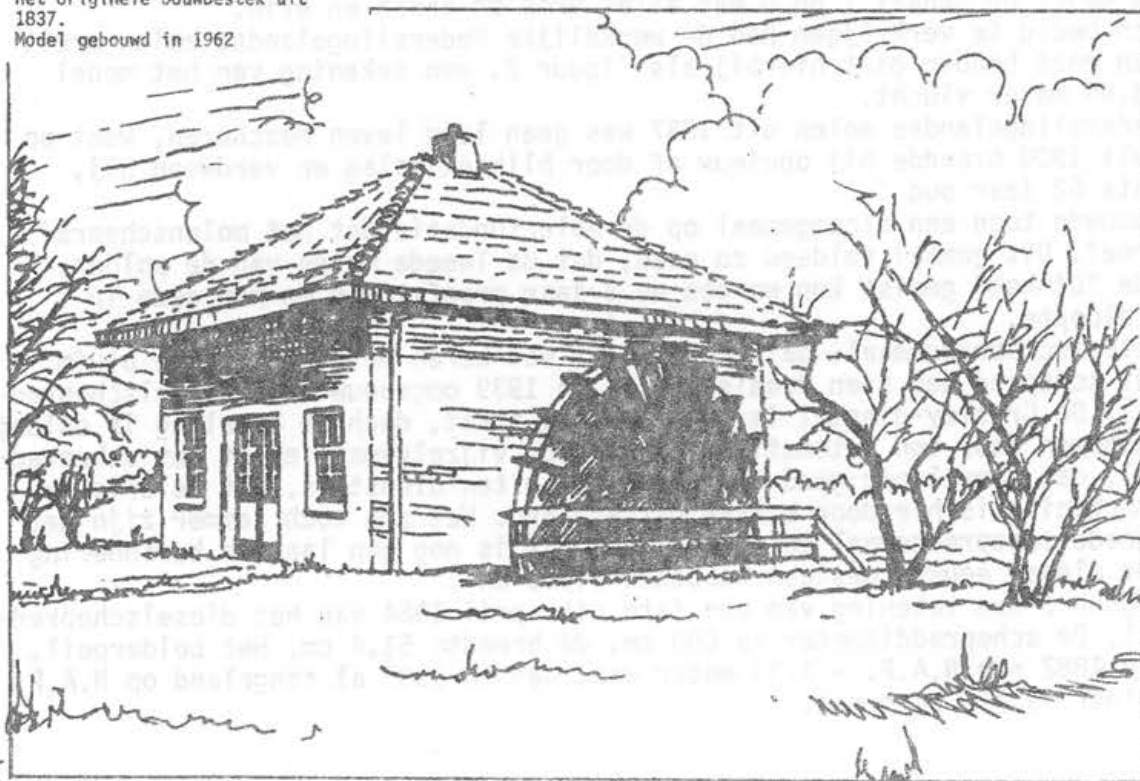
waren de twee wipmolens van polder Grotewaard. Op fundering nr. 10 werd het stoom-schepradgemaal "Wisboom" gebouwd en op fundatie Nr.11 een woning. Wipmolen Nr. 11 werd verplaatst als "Tiendwegmolen" naar Giessendam, waar hij nog staat sinds 1906.

Het stoomgemaal Wisboom werd rond 1964 vervangen door het elektrische vijzelgemaal "Polder Grote Waard", staande nog steeds op de oude wipmolenfundatie.

Doch nu weer terug naar de "Linkse Molen". Zijn molenwerf met fundering en complete schep-radwatergang met krimpuren en wachtdeur was in 1945 nog in uitstekende staat.

Door het openen van de wachtdeur werd in de zomer water ingelaten in de polder.

In april 1984 fotografeerden we de trieste overblijfselen van dit alles. Zie figuur 4 en figuur 5.

Figuur 3

Het Nederslingelandse dieselschepradgemaal in 1984. Gebouwd in 1939; voordien stoom-schepradgemaal; vóór 1900 wipwatermolen met scheprad.

Figuur 4

Achterfrontmuur van de voormalige "Linkse Molen", met overdekte schepadkrimp, vanwege instortgevaar. Op de achtergrond het riviertje "De Giessen". Tekening naar een foto uit 1984, gezien van west naar oost. Links buiten beeld staat aan de overzijde van de Giessen de "Oudendijkse Molen".

Figuur 5

Nog een beeld uit 1984 van de achterwaterloop met frontmuur van de voormalige in 1903 gesloopte "Linkse Molen", gezien van westnoordwest naar oostzuidoost.

Waren de krimpuren en de frontmuur van de oude watergang reeds vreselijk gammel, zoals op de tekeningen goed is te zien, zo hoorde ik dat daarna de hele watergang gesloopt en gedempt is.

Aan de Oudendijkse Molen er schuin tegenover aan de Giessen, kleven vele jeugdherinneringen bij schrijver dezes.

De molen was alleen over water per roei-schouw te bereiken. Geen weg voerde erheen ! Veilig dus als onderduikadres in de oorlog en als de grond te heet onder mijn voeten werd vond ik meerdere malen een veilig onderkomen aldaar bij molenaar Arie (Aai) van Wijk en zijn vrouw Tonia.

Na ruim 40 jaar hebben we hen nog een middag met een bezoek gelukkig kunnen maken, waarbij weer vele herinneringen werden gespuid. Gelukkig net nog op tijd, want zeer kort hierna zijn beiden overleden. Ook heb ik er in augustus/september 1943 een hele vakantie-periode als molenmaker gewerkt bij de molenmakerij Jan de Gelder/Piet van Beek. Samen met Wim van Houwelingen werkten we weken lang aan de vernieuwing van alle vóór- en achtervelgen van het bovenwiel plus het aanbrengen (steken) van een nieuwe gang Bulletrèekammen. Geen elektrische boren of frezen, doch Wim links- en ik rechts op de busbalk gezeten met een (hand) fretboor kamgaten boren ! Vier boorgaten in elk kamgat en dan maar hakken met hakbeitel en houten hamer. En op deze wijze zijn 56 gaten maken een hele opgave, laat staan nog alle boutgaten voor het bevestigen van de velgen.

Voordien was het "schrooien" gedaan, waarbij een zware, meterslange stalen beitel, rustend in een U-balk met kettingen eerst op de daklijst en daarna nog op de busbalk werd bevestigd. Dan de molen met de nieuwe velgen laten draaien en door middel van deze beitel werd de vóór- en zijkant van het vernieuwde wiel exact zuiver afgedraaid, waarbij de beitel zo nu en dan met een moker iets vooruit werd getikt, om hem weer iets verder zijn werk te laten doen.

Het vangen was daarbij problematisch omdat alleen het sleepstuk nog kon worden gebruikt. Nog vastzittend aan de rechter daklijst met de koebouten draaiden we het linker uiteinde met een dommekracht tegen de houten omtrek van het wiel en na lang schuren en roken stond de molen dan stil. (Voor het Schrooien was echter gelukkig niet veel wind en zeil nodig !)

Een nieuw rondsel boven maakten we uit een goed tweedehands, afkomstig van een Rijnlandse gesloopte molen, waarvan we 6 segmenten afzaagden met de oude stafgaten. Hieromheen werden zes nieuwe iepen segmenten met een sponning gelijmd, de zaak weer rond gezaagd en bij de smid met een ijzeren band erom gekrompen in hete toestand en dan water erop, waardoor de band vastkrimpt, net als bij wagenwielen werd gedaan.

Hierna de 24 stafgaten op de juiste steek erin boren en hakken. Groenhart-houten staven compleeteerden het geheel. Sinds 1946 heb ik ons maaksel nooit meer zien draaien, maar hoop mijn ouwe brouwseel nog eens in werking te zien, nu na 43 jaar. Tijdens deze werken, het was begin september 1943 passeerde een formatie vliegende fortén, B 17's, Amerikanen, voor ons onzichtbaar hoog boven een geheel gesloten wolkendek. Op een gegeven moment hoorden we aan de schoten dat er een luchtgevecht plaats vond met aanvallende Duitse jagers. Even later kwam met gierende motor, die seconden lang een steeds gillender toon te horen gaf een aangeschoten jager naar beneden, onzichtbaar voor ons nog boven het wolkendek. Tien kilometer loodrecht vallen duurt dan toch nog vrij lang ! Doch toen we hem met ongelooflijk hoge snelheid loodrecht door het wolkendek zagen verschijnen, was hij ook binnen één seconde met een ongelooflijke klap, die bij de molen nog een soort aardbeving tweeg bracht in een reusachtige krater in de veenbodem verdwenen ! Ik denk zo'n paar honderd meters van ons af. De slootbodem naast het gat zat een meter boven de oevers opgeperst. Hij zit nog ter plekke in de grond. hoe diep ? Opgravingen bleken onmogelijk vanwege de diepte.

De veenlagen zijn daar al gauw zo'n 18 meter dik !

Een stuk vleugeluid met het oorlogskenteken was het enige, waaruit viel op te maken dat het een Duitse Messerschmit 109 of Focke Wulf 190 moet zijn geweest.

Fig. 6

De "Oudendijkse molen" gezien van uit
het Noord-noord-westen.

Dit waren wel geen molenverhalen, doch intermezzo's, die het een-tonige kamgaten hakken onderbraken.

Mijn maat Wim van Houwelingen uit Slingeland/Hoornaar was een goed molenmaker.

Ook zat hij in de illegaliteit als KP-man en heeft heel wat gevaarlijke klussen opgeknapt. Zijn schuilnaam was Wim OZO. Enige weken na de bevrijding kwam hij om bij een motorongeluk. Een goed molenmaker en vriend van me ging heen.

Zo waterdicht was de organisatie van de 6e Comp.BS in de Alblas-serwaard onder de kommandant "Jan Snor" (het latere kamerlid Maarten Schakel), dat Wim en ik eerst na de bevrijding in mei 1945 moesten ontdekken dat we beiden in die 6e Comp. zaten, Wim bij een "knokploeg" en ik bij een "springploeg". Hoewel we weken lang samen werkten wisten we niets van elkaars geheime achtergronden. Ondanks de vele spanningen en ontberingen denk ik nog steeds toch met genoegen aan deze levensfase terug.

De goede dingen blijven immers als kostbare herinneringen langer bewaard in een mensenleven dan de angsten en gevaren en dat is maar goed ook !

Als figuur 6 tenslotte een beeld van de Oudendijkse molen. Het is deze molen waarop ik een deel van mijn verhaal beleefde.

Waar een 1 April mop al niet toe kan leiden !!

Tijdens het schrijven van dit artikel verkregen we nog nadere gegevens van Evert Smit en wel uit een brief van T. van den Ham van 22 juni 1953 uit Noordeloos aan de heer A. Bicker Caarten, waaruit blijkt dat van den Ham vroeger timmerman- molenmaker is geweest en dikwijls reparaties had verricht aan de Linkse Molen. Hij dacht, dat het links draaien als doel had om het scheprad aan de zuidkant van de molen te krijgen om het bij vorst langer ijsvrij te houden en eerder ontdooit na de vorst bij zuiden wind en zon. Dit, omdat de watergang van west naar oost loopt. Hij zegt in de brief dat het gezicht van de twee tegenover elkaar staande Oudendijkse- en Linkse Molen net was als twee grote kamraderen, die tegen elkaar draaiden. Op 29 juni 1953 schrijft T. van den Ham junior aan Bicker Caarten ook, dat indien de molen normaal was gebouwd het scheprad aan de noordzijde zou komen en dit de reden was van het "Links" bouwen.

Hij vertelde ook dat zijn in 1875 geboren vader tot 1928 de wipkorenmolen bezat te Noordeloos, alwaar tot heden de firma T. van den Ham een graanmalerij c.a. runt.

Tenslotte schrijven Bicker Caarten en A.J. Dekker in een niet uitgegeven verhandeling uit + 1953 o.a.: De Linkse Molen had 26,60 meter vlucht en was een geteerde ombewoonde molen met stookgelegenheid, zonder rookafvoerleiding of schouw, zodat de rook in de toren een uitweg vond (o.a. via de koker).

Ter plaatse noemde men zo'n wipmolen een "Domper". (Molen Oudegein te Nieuwegein is nog zo, met stookplaat op de grond en in één hoek van de toren zijn de hoekstijl met karbelen en mantelbalken pikzwart beroet !)

De Linkse Molen werd laatstelijk bemalen door wijlen Hendrik Jan Rietveld. Zijn in 1953 reeds 69-jarige zoon Jan deelde aan Bicker Caarten mee, dat de molen op jeugdige leeftijd wel door hem werd bemalen tijdens ziekte van zijn vader. Jan Rietveld vond het linksom draaien van de wieken niet lastig, als men er tenminste aan gewend was, zoals hij.

Dat bij plaatsing van het scheprad in spiegelbeeld, dus aan de andere zijde dan normaal, de molen daarom links werd gebouwd, kan volgens schrijver dezes niet steekhoudend zijn. Men had de wateras ook onder het schaarbint door kunnen verlengen en het onderwiel aan de andere zijde kunnen plaatsen. In dit geval had de molen gewoon rechts gebouwd kunnen worden ! (Ook de z.g. "Pomp-molen" van Boeicop was zo uitgerust). Ook zijn mij 6 poldermolens bekend met het scheprad op het noorden, 3 stuks op het noordoosten, 6 op het oosten, 1 op noordnoordoost en 4 op zuidoost, dus meer vorstgevoelige molens !

Nee, de overlevering die wij in onze jeugd hoorden van oude molenaars ter plaatse rond 1940 was, dat bij de aanbesteding voor de bouw van de molen, de laagste inschrijver ene De Ridder nog niet eerder een molen gebouwd had. Het polderbestuur was hierdoor bang om, ondanks zijn toch wel aanlokkelijke lage aanneemsom met hem in zee te gaan.

Hij schijnt toen een weddenschap te zijn aangegaan, zijn vakmanschap te willen bewijzen, door een molen geheel in spiegelbeeld te bouwen en indien deze niet net zo goed werkte als een normale, hiervoor geen cent te willen ontvangen ! Over durf gesproken !

De molen voldeed echter aan alle verwachtingen, zodat hij toch zijn aanneemsom ontving. Het zou wellicht interessant zijn in de oude archieven van de polder Over- en Neder Slingeland een onderzoek in te stellen naar de ware toedracht van een en ander, doch ik hou het op de overlevering !

ing. J. den Besten

april 1989

EEN NIEUWE ANSICHTKAART

De Heemkunde kring DE VIERSCHAAR te Wouw heeft een nieuwe ansichtkaart uitgegeven van de korenmolen "De Arend" in die plaats.

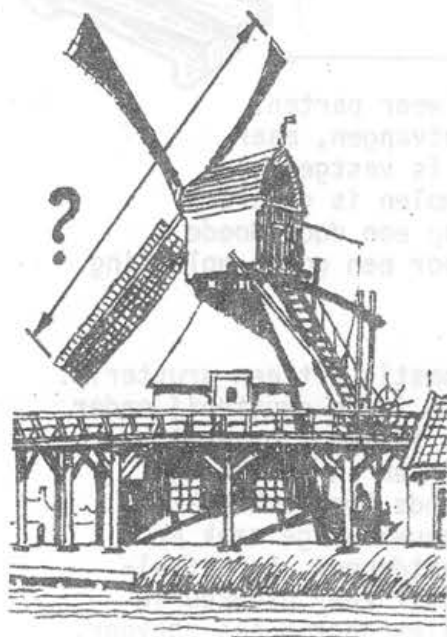
Bestellingen voor deze kaart kunnen worden gedaan via de Hr Jonckheere,, postbus 5060, 4600 KB Bergen op Zoom. De kosten van deze kaart bedragen, f 1.55 inclusief verzending. Het gironummer is 4453521.

In de vorige Gilde-brief deden wij een oproep : graag zouden wij van alle stellingmolens in Nederland (zo'n 340) de stellinghoogte willen weten, om deze in een volgende druk van Het Nederlands Molenbestand te kunnen opnemen. Stellinghoogtes zijn een belangrijk gegeven bij het gevecht voor een goede biotoop van de windmolens. Tot onze teleurstelling heeft die oproep tot nu toe (15. aug.) pas 8 reacties opgeleverd ! Maar misschien zijn we nog te gauw met onze conclusie, want we hadden als inzendtermijn eind september gesteld. Maar in ieder geval verlengen we die termijn bij deze nog maar tot een maand na het verschijnen van deze Gildebrieven, in de hoop dat alle vrijwillige stellingmolenaars dan de meting hebben kunnen doen. Bovendien willen we de oproep in ieder geval ook uitbreiden tot de berg-hoogte bij beltmolens. Ook dat is een belangrijk gegeven.

En staat uw stellingmolen of grondzeiler ook nog eens op een verhoging t.o.v. straatniveau, dan mag u ons de hoogte daarvan ook toesturen. Werkt u mee ?

VLUCHT

Tijdens het controleren van diverse molengegevens zijn wij de afgelopen weken tot onze verbazing tot de ontdekking gekomen dat de vermelding van de VLUCHT in veel provinciale molenboeken zeer onbetrouwbaar is !

We zijn er achter, dat in bijna alle gevallen als er alleen maar staat "19" of "20" enz., dus zonder cijfers achter de komma, er helemaal niet gemeten is, maar alleen maar geschat, of de vlucht is genoteerd "van horen zeggen". Afwijkingen tot meer dan 2 meter (!) bleken voor te komen.

Sinds deze ontdekking geven wij geen cent meer voor de vermelding van vluchten in hele meters. Daar moet een touw of meetlint aan te pas komen !

Daarom doen we bij deze een beroep op de Gilde-leden om eens kritisch te kijken naar de vlucht van hun molen. Klopt het getal wat in het provinciale molenboek of in het Rode Boekje staat echt wel? Nogmaals: als daar alleen maar "22" of zo iets staat, dan moet u het beslist eens nameten !!! U wilt toch zelf 66k wel weten hoe groot uw molen precies is? En wilt u ons dan het resultaat doorgeven via een brief- (of molen)kaart aan:

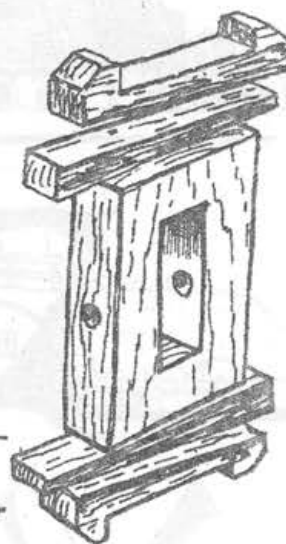
Werkgroep Nederlands Molenbestand
Nic. Beetskade 40
1817 EB ALKMAAR

Als u wilt kan het ook nog kosteloos: Aan: De Hollandsche Molen.
Antwoordnummer 4524
1000 RA AMSTERDAM.

Ook voor opgave van vluchten dingt u mee bij de aangekondigde verloting van enkele molenboeken.

P.S. Bij molens met zelfzwichting klim je niet zo makkelijk in de wieken. In zo'n geval zou u een touw- of meetlint van het ene roed-einde naar het volgende roed-einde kunnen spannen en de lengte door $\sqrt{2} = 1,414$ kunnen delen. Of met een touw, dat u aan één einde vastmaakt in één keer de lengte van de hele roe meten nadat u het kruis een halve slag hebt doorge draaid.

WAT IS DIT
VOOR'N MOLENZAAK?

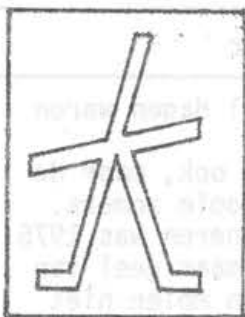

WAT WAS DAT VOOR EEN MOLENZAAK

De molenzaak uit de vorige Gildebrief speelde velen weer parten. We mochten danook slechts een tweetal oplossingen ontvangen, maar gelukkig waren deze beiden nog goed ook. Bij loting is vastgesteld wie de gelukkige winnaar van het boekje over de pelmolen is geworden. Na de loting bleek echter dat het lot was gevallen op een duo. Goede raad was duur, maar het bestuur heeft gemeend hiervoor een goede oplossing gevonden te hebben.

Maar wat was het nu?

Het afgebeelde apparaat is een z.g. 'eestklok', afkomstig uit een grutterij. Het te bewerken boekweitzaad diende door het bewerken in de grutterij onder de kantstenen eerst gedroogd te worden. Dit gebeurde in een z.g. eest (droogoven). De beschrijving hiervan kan men o.a. vinden in het boekje "In en om de grutterij", uitgegeven door het Nederlands Openluchtmuseum. Het stoken van de warmtebron onder de eest was een nauwkeurige zaak en geschiedde door middel van het verbranden van boekweiddoppen, het afvalprodukt van de grutterij. Daar de toevoer van brandstof zeer nauwkeurig diende te geschieden had men hiervoor een klein metalen gootje als toevoer. In dit gootje was de eestklok geplaatst. D.m.v. een op een stoeltjesklok geïnspireerd mechanisme werd deze toevoer geregeld. De klok dreef een soort schepradje aan, die per keer een kleine hoeveelheid boekweiddoppen toeliet naar het oventje van de eest.

NATIONALE MOLENDAG 1989

VERENIGING „DE HOLLANDSCHE MOLEN“

WERKGROEP NATIONALE MOLENDAG

Valkenlaan 8 - 7905 AA Hoogeveen - Tel. 05280-71991
E.E.G. laan 71 - 7742 EC Coevorden - Tel. 05240-16515

Postrek. 2903693 - Nationale Molendag

Vorig jaar zijn we op een totaal aantal draaiende molens van 627 uitgekomen. Dat was toen ook al een verbetering t.o.v. het jaar 1987.

De totaaltelling tot en met 23 augustus 1989 is maar liefst : 644 !
Dus heel duidelijk alweer een verbetering t.o.v. 1988. Doorgaan zó !
We zijn alweer driftig bezig voor de editie van 1990.

Zoals altijd is het ook nu weer heel erg nuttig om plaatselijk zelf de handen uit de mouwen te steken.

Als je heel erg graag een route langs of een startpunt in je molen wilt, neem dan in september/oktober al gerust eens even contact op met de ANWB of VVV bij jou in de buurt.

Wil je zelf een fietstocht organiseren neem dan contact op met het hoofdkantoor van de ANWB in Den Haag. Er is zelfs wat aan te verdienen op die manier.

Zoals al vaker gezegd: de werkgroep probeert landelijk zoveel als mogelijk is voor elkaar te krijgen. Regionaal en plaatselijk kun je zelf echter beslist meer voor elkaar krijgen.

Succes allemaal !

Werkgroep Nationale Molendag
Bert van Uffelen.

DE KORENMOLEN VAN WASSENAAR

Vele boekjes zijn er reeds geschreven over molens, maar ook velen zijn daarbij die het peil van brochure niet teboven komen.

Veel van deze laatstgenoemden worden regelmatig gekocht door bezoekers van die molens, maar verdwijnen dan al snel in de vergetelheid.

Geheel anders is het naar onze mening met het bovengenoemde exemplaar, dat wij kregen toegezonden. Wat betreft de inhoud kan gezegd worden dat het goed verzorgd is en prettig leest. Men leest het, indien men geïnteresseerd is, in één ruk uit. Veen informatie omtrent het reilen en zeilen van deze molen worden op een prettige wijze op de lezer overgebracht.

De tekst is royaal aangevuld met fotomateriaal van zeer goede kwaliteit. Hiermee zijn wij dan tevens aangeland bij de druktechnische uitvoering. Daarvan kan gezegd worden, dat dit alle lof verdient. Goede kwaliteit papier, rustig uitgevoerde opzet en een keurig afgewerkte omslag in bruin linnen met goud opdruk.

Een verdere aanbeveling is ons inziens niet nodig, zowel de schrijver Carl Doeke Eisma als de uitgever Geco verdienen alle lof.

Wil men in bezit komen van dit boekje, dan dient men f 25,-- over te maken op girorek. 46.35.54 t.n.v. het Wassenaars Nieuwsblad te Wassenaar, onder vermelding van "Eisma".

We mogen dit jaar absoluut niet klagen over de zomer. Veel dagen waren er met zonneschijn en weinig regen of koude.

Natuurlijk, er waren wel enkele dagen met buien, en zware ook, maar de zomer 1989 neemt een hoge plaats in op de ranglijst van mooie zomers. Een warme en vooral droge zomer, die ik me goed kan herinneren was 1976. De weilanden rondom de molen waren toen niet meer groen, maar geel van droogte. Het gebeurt niet zo vaak dat het scheprad van m'n molen niet meedraait. Deze heeft erg weinig tusting en presteert weinig meer, maar in 1976 kwam dat toch enige tijd voor. Zelden werd er dan méér water ingelaten via de wachtdeur dan in dat jaar.

Naar aanleiding van de fraaie zomer van dit jaar, herinner ik me enkele voorspellingen van weervoorspellers van die tijd.

Op 2 juni 1976 schreef ene heer PRUIKSMA uit Boksum in de Leeuwarder Krant: "ik verwacht in verband met de talrijke en vroegtijdige onweersbuien EEN NATTE ZOMER. Hij vervolgde: "Alhoewel in juni vóór de langste dag nog wel enkele mooie hooidagen kunnen voorkomen, zal de meeste regen in de maand juli vallen uit onweders met zware stortbuien. Het zal beslist geen tentweer worden." Meneer Pruiksma had het dus mis, dat is duidelijk.

Een andere en veel meer bekende weerman, die toen althans figuurlijk, enigszins zijn nek uitstak, was Jan PELLEBOER. Hij schreef in: In en Om de Boerderij van 12 mei 1976 letterlijk: "Nu zou het van mijn kant lekkermakerij zijn om aan te kondigen dat er een heel mooie zomer voor de deur staat. Dat weet ik niet, dat weet niemand. Maar dat ik toch even met deze gedachte speelde (en meer ook niet), vond zijn oorzaak in het weersverloop dat ik mij nog van begin mei 1947 en 1959 herinner, in beide gevallen gevolgd door zeer zonnige, droge en warme zomers."

STAPHORSTER DEKKLEDEN B.V.

Schapendijk 37
7713 PX Staphorst (Den Hulst)
Telefoon 05296 - 3490 b.g.g. 04749 - 3986

LEVERING VAN MOLENZEILEN
IN ZEILDOEK WK77 EN HEMPEX
TOUWWERK.

OOK VAKKUNDIGE REPARATIE
VAN UW MOLENZEILEN.
VERDER LEVEREN WIJ LEREN ZEIL-
HANDJES EN HANDSTIKAPPARATEN
VOOR REPARATIES AAN MOLENZEI-
LEN ENZ.

VERTEGENWOORDIGER:

H. TAMMINGA.
WESTERLEE
9678 RH
TEL. 05970-14580

Dan volgt een opsomming van het weersverloop van die twee meimaanden.
1947: Eind april, begin mei : ijsheiligen. In het oosten op 2 mei lichte nachtvorst, overdag 8 tot 11 graden. Na 5 mei volgt hogedruk met een temperatuurstijging. Op 9 mei in de Bilt al 28 graden en aanvoer van warme lucht uit.....Rusland.

1959: Mei begon zeer fris. In de nacht van 3 op 4 mei nachtvorst. 5 mei zware nachtvorst: Winterswijk - 1,5° C. Op 6 mei begon het aangenaam te worden. 9, 10 en 11 mei waren zeer warme dagen. Op 11 mei werd 28° te Ermelo gemeten. Pelleboer vervolgt dan: "De zomers van 1947 en 1959 waren topzomers. Het kan best zijn dat 1976 een normale of snertzomer gaat worden. Ik beken u ruiterlijk er niets van te kunnen zeggen. Maar een bijna evenbeeld met de start van mei 1947 en 1959 wilde ik u niet onthouden. Afwachten maar !"

Tot zover Pelleboer. Wat bleek dus: ondanks alle slagen om de armen, zijn gedachte was JUIST. Begin mei 1976 werd nog een grasminimum gemeten van - 6°. Daarna van 6 t/m 10 mei schommelden de maxima rond de 30° !

Nu weer terug naar het heden; de zomer van 1989.

We zijn, nu dit geschreven wordt, beland op 15 augustus. Het is niet overdreven warm weer, wel was er redelijk wind deze week, overwegend tussen zuid en west. We zullen eens onderzoeken of het verband dat tussen het weer in begin mei en de warme zomers van 1947, 1959 en 1976 was aan te wijzen ook voor dit jaar bestaat.

Eerst dient dan onderzocht te worden of de zomer van dit jaar wel vergelijkbaar is met de drie eerdergenoemden. De zomer van 1947 heb ik alleen van achter de spijlen van de box ervaren en die van 1959 herinner ik me, eerlijk gezegd, ook niet meer zo scherp.

1976 ligt echter vers in het geheugen. Vergeleken met 1989 moet dit jaar wel enigszins in schaduw staan, maar toch. Beide jaren werd er veel met water en slangen gestoeid, want ook dit jaar was weer behoorlijk droog. Begin juni was niet fraai, maar de maand mei was al uitzonderlijk warm geweest. Daarover werd geschreven: Grandioos, ja magnifiek is de extreme meimaand dit jaar geworden. Superlatieven werden er gebruikt en de bloei-maand mei werd betiteld met 'gloeimaand'. Alleen op de eerste mei was het nog wat koud met plaatselijk wat nachtvorst. Dan onmiddellijk maxima tot boven 20° C. Na de 5e een tijdelijke terugval naar 12 à 13° C. Op 11 en 12 mei plaatselijk zware buien, maar vanaf de 15e tot en met de 25e is er alleen maar hoge druk, met temperaturen tot rond 30° C.

De zomer van dit jaar, die er een was 'om in te lijsten', had een andere voorgeschiedenis dan die van 1947 en 1976. De extreme temperatuurverschillen vielen niet in dezelfde periodes. Er is soms zelfs sprake van een omgekeerde situatie. De overeenkomsten, die er waren en die Pelleboer heel opletend signaleerde, gaan voor dit jaar niet op.

Wel valt op, dat er in de periode eind april tot eind mei bij alle drie besproken jaren, dit jaar inclus, zulke grote verschillen in het weer zijn op te merken. Zware buien met hagel worden afgewisseld met droge periodes gepaard gaande met temperaturen tot 30° C.

Grote contrasten dus en misschien is dat wel de beste karakteristiek voor de maand mei.

MOLENS EN DE DROGE ZOMER

De kop van dit artikel zou ook kunnen luiden: "Wat er alzo los kan gaan zitten."

Een mooie zomer, zoals we dit jaar beleven, komt niet zo erg vaak voor, maar bij een iets minder mooie zomer wil het ook wel dat diverse onderdelen van een molen, welke met wiggen vastgezet zijn, spontaan loskomen.

In zo'n periode blijkt dan telkens weer dat het controleren van wiggen enz. een toch wat verwaarloosde zaak is.

Uit diverse delen van het land ontvingen wij n.l. berichten van gevallen waarbij b.v. een steekbord uit de sponning schiet tijdens het malen.

Maar ook krakende bovenwielen, rondsels en staakijzerbekledingshout enz. zijn geen zeldzaamheid.

Maar niet alleen wiggen komen los, ook stroppen en trekbouten krijgen door het onder invloed van het droge weer en het tengevolge daarvan sterk krimpende hout meer ruimte dan goed is voor de desbetreffende constructie. Ons advies is dan ook n.a.v. de ontvangen berichten: De eerstvolgende keer na het lezen van deze Gildebrief loop dan eens, alvorens te gaan malen, de gehele molen door, gewapend met een paar voor deze klus geëigende stukken gereedschap. Wij garanderen u, dat het u zal verbazen hoeveel wiggen er aangeslagen kunnen worden en moeren aangedraaid.

En als men de molen grondig inspecteert op werkelijk alles wat door houtkrimp los kan gaan zitten, is men wel een uurtje of twee bezig.

Een nog ander en meer dwingend advies, dat wij willen geven: maak van dit controleren van dit soort verbindingen en/of constructiedelen een gewoonte. Combineer dit bijvoorbeeld altijd met het wassen van de kammen, een klusje dat zeker twee maal per jaar dient te gebeuren op een regelmatig draaiende of malende molen.

Ook dit is een mogelijkheid om de veiligheid op molens sterk te verhogen.

NIEDERRHEINISCHE WINDMÜHLENFÜHRER

Begin dit jaar is in West-Duitsland binnen deelstaat Nordrhein-Westfalen dit molenboek uitgegeven, dat zowel de draaivaardige molens als de rompen in het gebied van de Niederrhein behandelt.

Het betreft hier het (Duits) gebied, dat links van de Rijn is gelegen en zich uitstrekt tot en met Keulen als zuidelijkste punt. Af en toe wordt er een uitvlucht gemaakt over de Rijn aan de rechteroever.

Het boek mag vergeleken worden met de voor ons bekende provinciale molenboeken. Het molenboek bevat een uitgebreide inventaris van de molens en molenrompen, elk voorzien van een (uitgebreide) geschiedschrijving en rijkelijk geïllustreerd met 180 zwart-wit foto's. Daarnaast staan er 12 duidelijke overzichtskaarten bij, waarop de 169 molens zijn aangegeven. Ook staan er molenroutes in; een grote inleiding; een uitgebreide bronvermelding; een register van molenaarsfamilienamen; doorsneetekeningen van de verschillende type molens (zelfs de Kokerwindmühle) voorzien van Duitse molentermen; enzovoorts.

De auteur, Hans Vogt, is voorzitter van "Verein Linker Niederrhein", de uitgever van het boek.

Het molenboek is 13 bij 19 centimeter groot, weegt 415 gram en bevat 285 pagina's (1,5 cm. dik). De kaft is een stuk uit de ingekleurde Tranchot-kaart rond Erkelenz.

Het boek, wat een 'must' is voor de liefhebber van Duitse molens (die daar molens gaat bekijken, zo niet bezoeken) is te bestellen door overmaking van f 25,-- inclusief portokosten op postgirorekening 221076 t.n.v. D. Werts, Straatkantseweg 28 te Haps.

Wie meer over het boek wil weten, kan met deze laatste kontakt opnemen: Het telefoonnummer is : 08850 - 15362.

DE MOLENS IN WEST-VLAANDEREN

In 1984 verscheen van Luc Devliegheer het boek "De molens in West-Vlaanderen", een zeer fraai verzorgd instructief boek met fraaie foto's en tekeningen.

De prijs was destijds + f 85,--.

De firma De Slegte kan dit boek thans leveren voor f 29,50. Het is in alle filialen verkrijgbaar en mocht het niet voorradig zijn, dan kan het besteld worden zolang de voorraad strekt.

DE SLEGTE : Amsterdam, Rotterdam, Den Haag, Eindhoven, Utrecht, Arnhem, Groningen, Haarlem, Leiden, Enschede, Zwolle, Maastricht, Antwerpen, Gent en Leuven.

Vlaanderen is een zeer oud molenland met vele interessante molens, waaronder vele standerdmolens. We treffen er zeldzame constructies aan, die bij ons niet (meer) bekend zijn.

Na een historische/technische inleiding volgt de inventarisatie van + 120 complete molens en rompen van de meest uiteenlopende soort en functie.

Aan details is in tekening en foto veel aandacht besteed. Het tekenwerk is ronduit subliem.

Het boek meet + 14 x 21 cm en telt 447 bladzijden met 474 afbeeldingen, waaronder 8 uitslaande tekeningen. Er is een literatuurlijst en een register toegevoegd. Om kort te gaan, een wetenschappelijk verantwoord en zeer boeiend werk, een waardevolle aanwinst voor de boekenkast van de echte liefhebbers.

SCHADE DOOR HOUTWORM, BOKTOR,

ZWAM EN SCHIMMEL?

DOORSLAAND OF OPTREKKEND VOCHT?

OVERLAST VAN DUIVEN OP GEBOUWEN?

VRAAG RENTOKIL OM EEN GRATIS EN VRIJBLIJVENDE
INSPEKTIE EN EEN DESKUNDIG ADVIES.

LEDEN VAN HET GILDE VAN VRIJWILLIGE MOLENAARS EN
MOLENBEHEERDERS ONTVANGEN VOOR WERKZAAMHEDEN AAN
MOLENS 10% KORTING.

RENTOKIL HEEFT VESTIGINGEN IN GEHEEL NEDER-
LAND DUS OOK DICHT BIJ U.

BEL NU: 070-99 65 64

Rentokil

beschermt en bestrijdt

Postbus 52, 2280 AB RIJSWIJK (Z.H.) Volmerlaan 9, 2288 GD RIJSWIJK (Z.H.)

Wat doet de molenaar als hem het volgende overkomt ?

In het plaatselijke krantje staat op de voorpagina en vergezeld van een fraaie foto dat in de eerstvolgende vergadering van de gemeenteraad, of een commissie daaruit, beslist wordt over het al of niet restaureren van zijn molen. Hij gaat erheen, want het was toch openbaar, niet ?

Tevoren had onze molenaar zich al een beetje geprepareerd hoe hij uit zou leggen wat er met het geplande bedrag van f 250.000,-- allemaal moest worden gedaan. Hij zou ze vertellen, dat zijn wipmolen wat teveel wipte en dat de voor- en achterkant van de wipkop wat dat betreft ieder een eigen wil hadden en al jaren niet meer samenwerkten. Onze molenaar zat al vele jaren op zijn molen en had de scheiding der geesten aan zien komen. Toch was er wel iets vreemds. In hetzelfde blaadje stond elders een advertentie van de Gemeente over de betreffende vergadering. Daarin kwam het onderwerp molen niet voor !

Maar och, het zou wel onder een of ander punt ter sprake komen, de krant zou toch niet liegen en de datum klopte.

Er was echter nog iets vreemds. In het artikeltje stond dat men niet zeker wist of de molen wel monument was. Nu was de molen dit jaar net 150 lentes geworden en dat leek de molenaar meer dan genoeg om de molen monument te mogen noemen. Wisten ze dan niet bij de gemeenteraad dat vrijwel alle molens in Nederland monument zijn, dacht hij. Tevoren praatte hij daarover met mensen uit zijn omgeving. "Dat klopt", zeiden ze, "jouw molen heeft geen blauw plaatje. Daarom is het geen monument." Zij kenden dat plaatje natuurlijk van het oude kerkje in hun kerkdorp, waar ze wekelijks zo'n bordje zagen op een toren, die schever staat dan die in Italië.

Voor onze molenaar een reden temeer om voor zijn andere bezigheden van de betreffende avond een vervanger te zoeken, zich fatsoenlijk in het pak te hijsen en naar het gemeentehuis te gaan.

Daar bleek na enig onderzoek niemand aanwezig te zijn, maar naar het aantal en de duurte van de auto's te oordelen was er toch wel iets aan de hand.

Een jong aankomend ambtenaartje vertelde, dat het aan de overkant in het Koetshuis was. "Ja, zo'n commissievergadering was veel interessanter dan de eigenlijke gemeenteraadsvergadering. Je hoorde veel meer en zat dichterbij de mensen", zei hij. En onze molenaar werd weer wat enthousiaster.

Die zal er wel komen, dacht hij.

Nu was er, voordat de vergadering begon, gelegenheid om vragen te stellen. De publieke tribune was goed bezet, hoorde hij van een buurman. Er waren wel vijftientwintig man. Achter de tafel zaten zo'n man of twaalf, waarvan één onmiskenbaar de voorzitter en burgemeester was. Hij had iets adelijks over zich. Toen de tijd daar was, begon deze dan ook om, en dat was heel slim van hem, de namen te noteren van de vragenstellers. Het waren er vier. Daarbij was onze molenaar niet, want ach, er zou toch beslist worden over de restauratie, dat punt zou vanzelf wel komen.

Wie zich op dat moment niet had opgegeven kon verder niets meer zeggen.

Als eerste kwam er een, wat men noemt, verontruste bewoner. Hij was zeer welbespraakt. Voor hem was het een gewonnen wedstrijd.

Daarna kwam een woordvoerder van een luidruchtige groep bewoners van een dijk. Zij begonnen een robbertje te twisten over het functioneren van een (klaarblijkelijk VVD) raadslid, die tevens ondernemer was in de recreatieve sector en die zich denigrerend had uitgelaten over het aanzien van de dijk. Maar eindelijk begon dan toch de vergadering. Onze molenaar had ondertussen ruimschoots de gelegenheid om de personen achter de tafel eens in te schatten. Zo was er allereerst een wat welgedane dertiger, ruimschoots in de haren en trendy gekleed, die joviaal zwaaiend naar het publiek binnenkwam.

Het bleek een VVD raadslid, die voor sommigen wat te controversieel lag. Daarnaast een typische vertegenwoordiger van onze agrarische stand. Dat zou wel een CDA-er zijn. Daarnaast een groot en zeer bedachtzaam man, die al snel bleek niet tot de domsten te behoren. Tot het einde toe kon onze molenaar niet doorvroeden wat zijn functie was. Dan was er een uitgesproken gemeente-secretaris. Klein en goed overweg kunnend met de pen.

De bedachtzame, volgzame, dienstwillige dienaar. Hij antwoordde een enkele keer met zachte stem, meestal op sussende toon en na lange aarzeling. Dan was er de burgemeester, die ook was het niet door zijn kleur, adelijkheid uitstraalde. Naast hem zat een grote man, die het eerste half uur niets zei. Hij was voor onze molenaar moeilijk in te schatten. Maar toen hij eenmaal begon, uitstekend formulerend zoals vroeger ene Mr. Diepenhorst dat deed in de Tweede Kamer, bleek het een wethouder te zijn. Hij was super relevant en zei geen woord teveel. Aan de uiterste punt van de tafel, alsof het opzettelijk zo was, dan nog twee broekjes met de hele avond door lastige vraagjes over iedereen en alles. Kortom, zij moesten er nog komen. Verder zat daar nog een raadslid, geheel in 't zwart, niet onvriendelijk, overduidelijk een van de mannenbroeders met een voortdurend 'enerzijds' en 'anderzijds' op de lippen. Van wie zou hij dat toch hebben?

Plotseling, bij de behandeling van een of ander verslag, kwam het. De molenaar veerde met een schok op en kreeg nog een goedbedoelde por van zijn buurman, die waarschijnlijk dacht dat hij ingeslagen was.

De burgemeester zei dat B & W de molen bovenaan de lijst willen zetten van te restaureren monumenten. Of een van de commissieleden daarover iets te zeggen had. En ja hoor, onze VVD-er murmelde wat over het ten koste gaan van andere dingen, moeite mee.... enz. De agrarische CDA-er vond dat nu door de recente grenswijziging het molenbezit van de gemeente van één tot vier was uitgebreid, hij eerst moest weten hoe het stond met de drie andere molens. Stel je eens voor, dat er nog eens drie keer twee-en-een-halve ton moest komen. Daarop kon de burgemeester geen direkt antwoord geven. Hij moest daarvoor onderzoek laten doen door zijn ambtenaren.

Op dat moment kon onze molenaar zich niet beheersen. Tot grote schrik van alle aanwezigen begon hij zomaar te praten. Hij wilde even vertellen, dat alle drie de molens in de laatste jaren terdege gerestaureerd waren. Onmiddellijk kwamen daar de bezwerende handen van de voorzitter, waarschijnlijk bij gebrek aan een hamer. Wat dacht de molenaar wel? Spreken in een openbare vergadering? Nee, dat kon niet.

"Ja maar, voorzitter, in de krant stond dat het over de molen zou gaan en in de agenda was het niet...." probeerde onze molenaar nog.

Binnen een minuut speelde het zich af. Binnen een minuut was onze molenaar weer eens genezen van het idee, dat hij ook iets over zijn molen kon vertellen. Hij wist plotseling weer eens overduidelijk, dat de kreet vroeger: "Met u, over u, maar zonder u" nog steeds van toepassing is. Hij was weer genezen van politiek.

"Ben je kwaad?", fluisterde zijn buurman. "Ach nee, ze begrijpen het niet, ze weten niks", fluisterde hij terug. Inwendig was hij kokend. Al jaren was hem beloofd, dat zijn molen gerestaureerd zou worden en steeds hardnekkiger verklaarde hij tegen iedereen die erover begon, dat hij het pas geloofde als de molenmaker met zijn timmerkist van de werf vertrok en alles klaar was.

Ach, misschien had onze molenaar het wel fout gedaan. Of had de krant te grote verwachtingen gewekt, of klopte de agenda niet...

De molenaar was in ieder geval weer een illusie armer.

Gewone of eindtakeling

Niets staat zo slordig op een molen dan uitgerafelde touweinden. Dit komt vooral voor bij die touwen, welke veelvuldig in gebruik zijn zoals: onderhoektouwen van de zeilen, de zwichtlijnen, het vangtouw en eventueel de kneppel en paleinden.

Maar ook binnen de molen zijn er, vooral op industriemolens, veel einden van diverse stuurtouwen die hieraan wel eens lijden. Kort en goed, het geeft op den duur weinig voldoening, maar wel ergernis, als men nieuwe touwen zo zondermeer in gebruik neemt.

Het einde van ieder touw dient voorzien te worden van een z.g. takeling om het uit elkaar draaien van de kardelen te voorkomen. (Figuur 1).

Voor het aanbrengen van zo'n takeling dient men bij voorkeur gebruik te maken van liefst sterk kunststof garen. De sterkte is vooral nodig, omdat er nogal hard aan getrokken moet worden tijdens het verwerken.

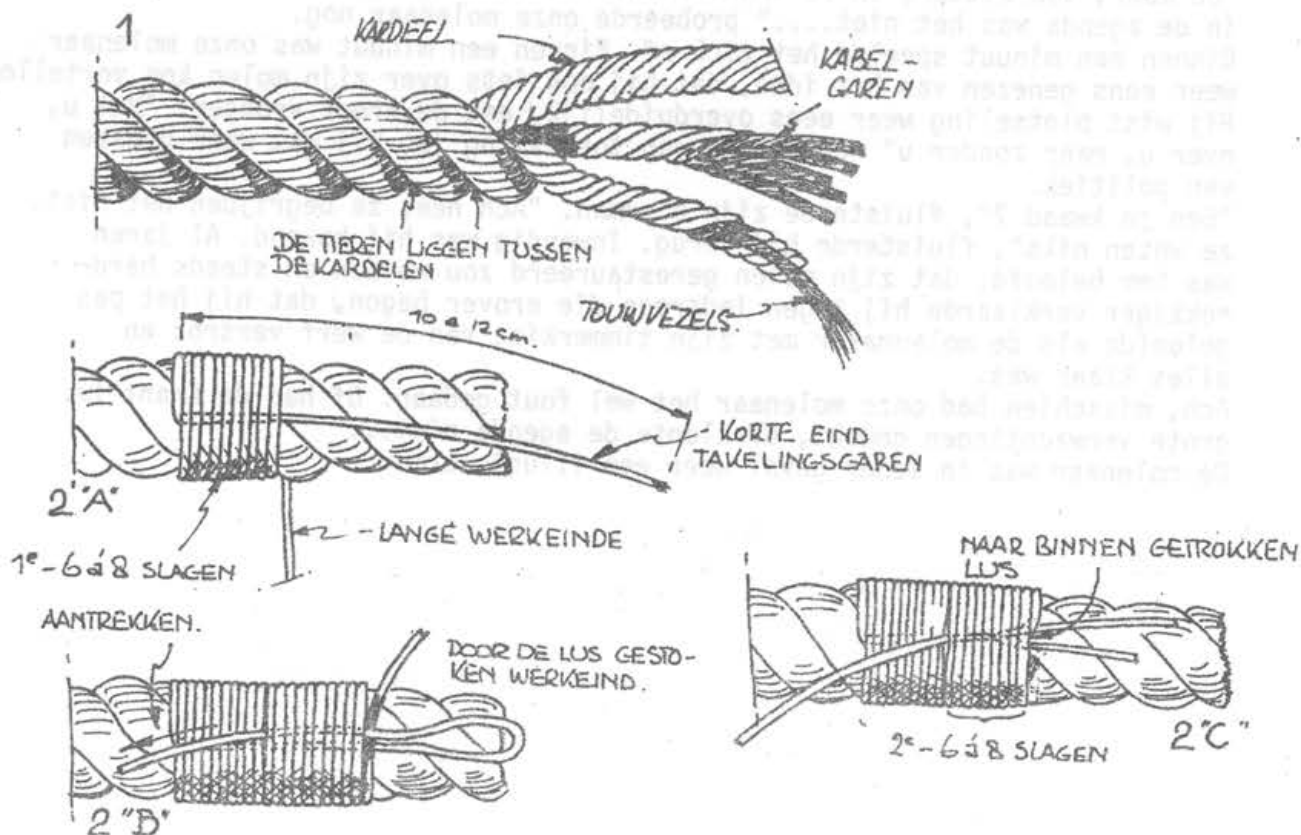
Het leggen van zo'n takeling gebeurt als volgt:

- leg eerst een eindje takelingsgaren in de lengterichting over het te behandelen touw. Neem hiervoor een lengte van ± 10 à 12 cm.
- breng nu een 6 of 8 slagen garen om het touw en trek dit stevig aan na iedere slag, die gemaakt wordt. (figuur 2 a.)
- als dat gereed is legt men het losse eind met een ruime lus terug over de reeds aangebrachte slagen. Daarna de lus vastleggen met nog eens 6 à 8 slagen (figuur 2 b), welke ook weer per slag stevig aangetrokken moeten worden. Het einde van het garen, waarmee de slagen om het touw aangebracht zijn door de nog onder de slagen uitstekende lus steken en ook aantrekken.

De lus kan nu door het aantrekken van het andere einde van het takelingsgaren, dat halverwege tussen de slagen uitsteekt, dichtgetrokken worden.

De lus net zo lang doortrekken tot deze net (b.v. 1 à 2 slagen) onder de takeling wordt getrokken (figuur 2 c).

De resterende eindjes takelingsgaren afknippen of snijden.

In de Gildebrief van juni 1989 vindt u op bladzijde 18 de aankondiging van een nieuwe rubriek, die bij deze van start gaat.

Het eerste onderwerp is het lichtwerk op de korenmol: de ontwikkeling door de tijd en de regionale (streekeigen) verschillen. Voor het welslagen van de opzet van een voor ieder toegankelijk documentatiesysteem, ben ik afhankelijk van uw aller medewerking. Ook gegevens over rosmolens en door water gedreven korenmolens mogen niet ontbreken.

In de volgende aflevering zal ik, indien u mij daartoe in staat stelt, een samenvatting schrijven. Het volgende onderwerp zal betrekking hebben op de molen die water verplaatst. Suggesties omtrent onderwerpen zijn zeer welkom.

Bijgaand vindt u een vragenformulier. De bedoeling is dat per molen 1 formulier wordt gebruikt, daarvoor kunt u het formulier kopiëren of om toezending van meerdere exemplaren vragen. U mag ook gegevens uit oude bestekken en/of tekeningen gebruiken.

Het is van belang, dat u zoveel mogelijk uw antwoorden toelicht en dat u uw bronnen vermeldt.

U kunt uw formulier toezenden aan : Dick Zweers, Burg.Hogguerstraat 907,
1064 ED Amsterdam. Tel.020-149560

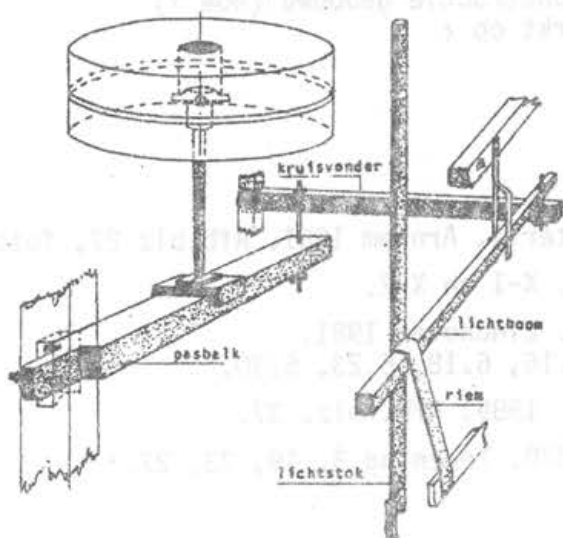
DE LICHT OP DE KORENMOLEN, VARIANTEN

I. Pasbalk of vonder.

- taatspotje rechtstreeks in de pasbalk, aan weerszijden 1 stelwig die door de pasbalk gaat. (torenmolens Zeddam, ook v.Bussel blz.231)
- taatspotje op kussenblok met duw en trekwiggen. (algemene systeem?)
- ijzeren stelinrichting met bouten en moeren.

II. Het paard.

- hangend aan de steenzolder, 4 stijlen, eventueel een ander aantal waartussen de pasbalk (algemene systeem? . In het noorden en oosten van ons land)
- stijlen doorlopend van maalzolder tot steenzolder in ons voorbeeld 2 stijlen met sleuven, waarin pasbalk is opgehangen (torenmolens Zeddam).
- kruisvonder: de pasbalk is aan 1 kant opgehangen aan 1 of 2 stijlen, de verstelbare zijde hangt in een dwars opgestelde balk, die aan 1 zijde vast is opgehangen en aan de andere zijde verstelbaar. (veelal op standerdmolens in Brabant en Vlaanderen, ook op bovenkruisers).

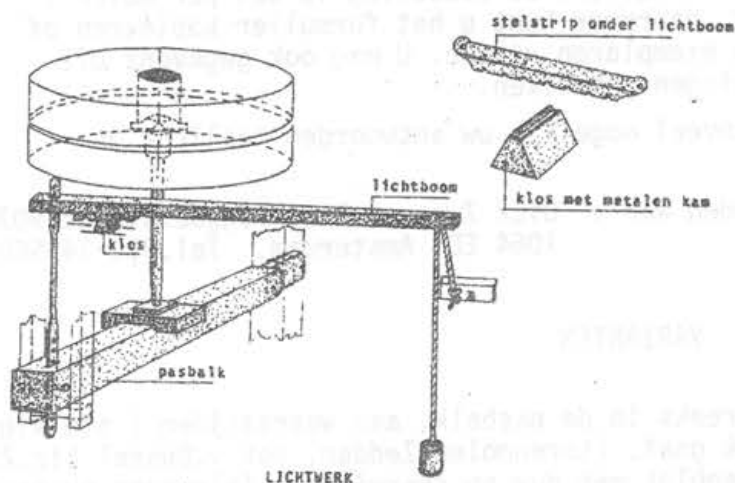
LICHTWERK MET KRUISVONDER

III. De lichtboom.

- hout, onder de steenzolder (oost Gelderland)
- hout, boven de steenzolder (de standerdmolen, het Noorden, het Westen)
- ijzer: boven de steenzolder, om de steenkuip heen gebogen (is dit een oude constructie ?)

IV. De lichtstok, koord of riem.

- gekombineerd met IIIa loopt een riem over de lichtboom, aan de stok hangt het gewicht. De stok steekt boven de steenzolder uit en is nodig om daar de licht te kunnen bedienen. (Oost Gelderland).
- geen stok; koord of riem loopt over de lichtboom volgens IIIb naar beneden, waar het gewicht hangt (Woldzigt, Roderwolde)
- idem, koord of riem loopt via katrollen in de lichtboom en of bij de maalbak of vloer naar beneden, waar het gewicht hangt. (Krook, Zaanstreek; vrij oud ?, Het Rode Hert, Oudorp 1925)

- In de lichtboom bevinden zich op het eind houten pennen, het koord is daartussen enige malen om de lichtboom geslagen en loopt naar beneden waar het gewicht hangt. (Het Fortuin, Delft thans in het Openluchtmuseum, Arnhem)
- Door de lichtboom loopt een schroefspindel, daarop een krulmoer (maalstoelen, waterradmolens, rosmolens)
- Moderne variant van IVe met handwiel (de Volmolen Epen, diverse watermolens in Oost-Vlaanderen, korenmolen 's Gravenzande 1908).

V. Regulateur

- Deze is tegelijk met de lichtconstructie gebouwd (hoe ?)
- Deze is later toegevoegd en werkt op :
 - de pasbalk
 - de kruisvonder
 - de lichtboom.

BRONNEN : AFBEELDINGEN

- A.J. Bernet Kempers : In en om de grutterij, Arnhem 1961. Afb.blz 27, foto 24.
D.J. Abelskamp : Zingende Stenen, afb. X-1 en X-2.
P.W.E.A. van Bussel : De korenmolen.... Eindhoven 1981.
Afb. 6.4, 6.5, 6.16, 6.18, 6.23, 6.30.
R. Helmers : Van haver tot gort, Bedum 1989. Afb: blz. 37.
A. Sipman : molentekeningen, Zutphen 1978. Tekening 3, 19, 23, 27.

VRAGEN MET BETREKKING TOT DE LICHT OP DE KORENMOLEN

1. Type, naam en/of plaatsaanduiding van de molen
- 2a. Bouwjaar van de huidige molen ter plaatse of herstel na brand :
- 2b. Jaar van eventuele inrichting tot korenmolen :
- 2c. Bouwjaar van de huidige molen op een eventuele andere standplaats:
als korenmolen (waar ?) :
- 2d. Jaar waarin aan de lichtconstructie iets veranderd is :
- 2e. Wat is er toen veranderd en waarom, bijv. reguleur ?, of is er
eventueel een van elders afkomstig koppel met lichtwerk geplaatst:
- 3a. Welke van de boven beschreven constructies komt op de molen voor,
eventueel welke combinatie van constructies :
- 3b. Welke constructie kwam voorheen voor :
4. Welke streekeigen benamingen kent u voor de licht en zijn onderdelen :
- 5a. Komt er een constructie voor die niet in de toelichting beschreven is :
- 5b. Kunt u deze met afbeeldingen en/of beschrijving toelichten :
- 5c. Kunt u iets over de verbreiding of ouderdom (van 5a) zeggen :
- 6a. Wijkt de licht op de molen af van die op andere molens in uw streek :
- 6b. Komt dit (van 6a) omdat deze ouder of moderner is :
- 6c. Komt de constructie wellicht overeen met die in andere streken :
Welke :
7. Bent u bekend met de hoedanigheid van oudere constructies, ook op
verdwenen molens ? Kunt u deze beschrijven en weet u iets omtrent
molentype en ouderdom :
8. Kunt u uw antwoord zoveel mogelijk toelichten en ziet u kans om,
waar dat van toepassing is, aan te geven of uw antwoord berust op :
 - zekerheid c.q. eigen waarneming
 - vermoedens bijv. aanwezige sporen
 - schriftelijke bronnen, tekeningen, bestekken
 - mondelinge overleveringen

Zou u de bronnen kunnen noemen ? Dank u voor uw medewerking

- Krook : tekeningenmap, 's Gravenhage 1850. Tek. XVIII en XXI.
 G. Husslage : Windmolens , Zaandijk 1965 Blz. 57.
 P. Boorsma : Duizend Zaanse Molens, Amsterdam 1968. Afb.op blz. 32.
 Groot Volkomen Moolenboek, Amsterdam 1734, plaat V en VI (in het midden).
 P. Bouters : Vlaamse Molens, Antwerpen 1978, blz. 81.
 P. Bouters : Eeuwen onder wind en wolken, Gent 1985 blz. 113.
 L. Devlieger : De molens in West Vlaanderen, Tielt 1984, afb. 56, 58

NIEUWE LEDEN VAN HET GILDE :

- E.J.M. Fort, Kennedylaan 96, 2421 ER NIEUWKOOP
 Conserduc/Renofors, Stationsstraat 41a, 4921 AC MADE (S-donateur)
 J. van Ham, Rinnewaard 23, 1824 JB ALKMAAR
 C.A.J. Hoek, Deborah Hoeve 47, 2804 HJ GOUDA
 A.J. Assink, Dokter Beumerlaan 22, 6731 AK OTTERLO (donateur)
 L.W. Rijken, Pr. Beatrixstraat 11, 5151 GT DRUNEN
 O.J. Bosselaar, Schapendrift 19, 8391 VB NOORDWOLDE Fr.
 G. Amersfoort, Steekterweg 86, 2407 BH ALPHEN a/d RIJN
 J. Tollenaar, Wytsmastraat 8, 9112 HN BIRDAARD (Instructeur)
 M. Hibma, Nr. 20, 9091 BD WIJNS Fr.
 P.O.G., Mauritskade 43, 2514 HG 's GRAVENHAGE (B-lid)
 H. Noppenhuis, Turmstrasse 24, D 4434 OCHTRUP Duitsland
 A. Noppenhuis, Turmstrasse 24, D 4434 OCHTRUP Duitsland
 J.A.A. Campfens, Molendijk 37, 3257 AM OOLTGENSPAAT
 A.A. Verwers, Oudelandsedijk 75 C, 3245 LG SOMMELSDIJK
 J. Noorlander, Nieuwerkerckestraat 23, 4413 EK KRABBEDIJKE
 H.A. v.d. Berg-Duineveld, Rembrandtplein 38, 2162 EB LISSE
 D.W.C. v.d. Berg, Rembrandtplein 38, 2162 EB LISSE
 M.J.A.M. Witteman, Westeindseweg 5, 2381 EA ZOETERWOUDE
 E.A. Peters, Voorduinstraat 47 rood, 2023 PC HAARLEM
 P. Voogt, Molenstraat 10, 4285 AB WOUDRICHEM
 F.J. Drost, Vlietlaan 12 B, 3061 DW ROTTERDAM
 E.J. van Leeuwen, Kerkweg 28, 3945 BM COTHEN (S-donateur)
 H. Slootbeek, Bakkersteeg 5, 2311 RH LEIDEN
 J. Grin, Frieseweid 5, 1602 LK ENKHUIZEN

ZOEKGERAAKTE LEDEN

Je zou haast zeggen, hoe is dat nu mogelijk in deze samenleving !
 Maar helaas, de ledenadministratie zit toch met dit probleem.
 Een recent voorbeeld, dat er uit springt, is de volgende:
 Een lid bestelde het boek "Van Haver tot Gort" met de daarvoor bestemde
 'geadresseerde' acceptgirokaart en de persoon in kwestie is bij aflevering
 op hetzelfde adres volslagen onbekend.
 Ra ra, hoe is dat nu mogelijk ?
 Het verzoek van de ledenadministratie is dan ook, of eenieder die weet
 dat iemand het afgelopen jaar is verhuisd, even te vragen aan de desbetreffende
 persoon of hij of zij dit al heeft gemeld aan het Gilde.
 Wellicht heeft hij alleen het afdelingsbestuur een verhuisbericht gezonden.
 Bij voorbaat hartelijk dank.

HET "DRAAIEN VOOR DE PRINS" EN DE BORDEN

Als men als zeer geïnteresseerde molenliefhebber nogal veelvuldig door het land reist van Noord naar Zuid, van Oost naar West, valt de laatste jaren iets vreemds waar te nemen.

Het is een bepaalde manier van 'voor de Prins draaien' met een molen waarover vooral de oudere vakmulders en de doorgewinterde vrijwilligers hun bedenkingen hebben.

Steeds meer staan er molens te draaien met b.v. vier volle zeilen en maken daarbij een gangetje van zo'n 30 à 40 enden. De wind is van dien aard dat de molen absoluut niet aan de haal zal gaan, maar toch heeft men de steekborden er niet in. Ook komt het fenomeen voor bij molens die bij een behoorlijke wind met vier vollen een 60 à 70 enden maken. Bij navraag bij enkele vrijwilligers, die zich bedienden van dit fenomeen bij zwakke wind, was het antwoord soms: "ach, die zware krengen" of "dan moet ik eerst uitzoeken welk bord bij welk end hoort" !

In het laatste geval ons advies :zoek dat dan nog eenmaal uit en merk dan zowel de borden als de enden waarbij ze horen !

Voor het eerste geval kunnen we geen begrip opbrengen. Je gaat met een molen draaien, maar doe het dan goed en niet zó, dat er van ver al te zien is dat men te lui is om de steekborden aan te brengen.

De 'molenaars' die de borden er als eerste zwichtmogelijkheid (naar hun zeggen) uithalen, doen het ook niet juist. Van één van hen vernamen wij dat hij in de mening verkeert dat dit altijd zo hoorde omdat de remkleppen als die op een molen zitten ook als eerste opengaan. Dat is natuurlijk de wereld op zijn kop zetten om iets , wat later ter modernisering op een molen is aangebracht, maatgevend te laten worden voor iets wat er al diverse eeuwen bestaat !

De functie van steekborden is om deze er uit te nemen als men in de loop van de dag zwaar weer verwacht terwijl de molen niet maalt. En als tweede mogelijkheid indien er gemalen 'moet' worden, om de windvang nog in uiterste noodzaak nog eens te kunnen verkleinen. Maar welke vrijwilliger 'moet' nu nog onder dergelijke omstandigheden malen ? Want in bovengenoemde omstandigheden hebben we al te maken met windkracht van boven de 7 Beaufort. De juiste volgorde van zwichten is eerst de zeilen trapsgewijze wegnemen, dan de molen eventueel onder de wind zetten en dan de steek- of stormborden er uit. De laatste benaming, zoals deze in enkele streken van ons land gebezigd wordt, geeft meer dan duidelijk de enige juiste functie aan.

Het advies is dus: maak wel propaganda voor ons Gilde en laat eenieder weten dat je met die of die molen maalt, maar dan wel op de juiste manier.

UITGAVEN VAN HET GILDE VAN VRIJWILLIGE MOLENAARS T.B.V. DE OPLEIDING

INFORMATIE	I t/m X	ALGEMENE INFORMATIE OVER PRAKTIJK, MOLENZEILEN, SMEREN, VANGEN, HET WEER, KLEIN ONDERHOUD, BLIKSEMAFLEIDER E.D.
INFORMATIE	XII	DE OPBOUW VAN DE WIPMOLEN EN DE ACHTKANTE MOLEN G.J. POUW
INFORMATIE	XVI	WAAROM DRAAIEN DE WIEKEN LINKSOM, WAAROM HELLENDE BOVENAS EN DE TONMOLEN. E. SMIT
INFORMATIE	XVII	TURBINEMOLENS. J. MEESSEN
INFORMATIE	XIX	MOLENAARSERVARINGEN. J. KAAL
INFORMATIE	XX	KRUIWERKEN. G.J. POUW
INFORMATIE	XXI	WEERCURSUS. P.W. ROSIER KNMI
INFORMATIE	XXII	BOVENASSEN. G.J. POUW en M. VAN DOORNIK

HET BOEK "WIEKSYSTEMEN VOOR POLDER- EN INDUSTRIEMOLENS" DOOR G.J. POUW BEHOORT OOK TOT HET LESPAKKET EN OMVAT O.A. DE INFORMATIES VIII, IX, XIII, XIV, EN XV.

BIJ AANMELDING ALS LID-IN-OPLEIDING DIENST MEN DIT LESPAKKET AAN TE SCHAFFEN OMDAT DIT NODIG IS BIJ DE OPLEIDING. DE PRIJS IS UITERST LAAG GEHOUDEN EN BEDRAAGT f 50,--.

GRATIS WORDEN VERSTREKT:

BLADEN VOOR HET MAALUREN-BOEKJE T.B.V. LEDEN-IN-OPLEIDING.
BLADEN VOOR HET MAALUREN-BOEKJE T.B.V. GESLAAGDE LEDEN.
DE RICHTLIJNEN VOOR HET EXAMEN VOOR VRIJWILLIG MOLENAAR.
MODELCONTRACT VOOR VRIJWILLIGE MOLENAARS.
FOLDER BETREFFENDE DE GILDE-VERZEKERINGEN.

VOOR INLICHTINGEN EN HET BESTELLEN VAN DE HIERBOVEN GENOEMDE BOEKEN ENZ. KUNT U CONTACT OPNEMEN MET DE LEDENADMINISTRATIE VAN HET GILDE :

MEVR. E.N. POUW-SCHIPPER, ZWARTEWEG 70, 1412 GE NAARDEN Tel. 02159 - 45428.

VOOR DE OPLEIDING AANBEVOLEN LITERATUUR

MOLENS	IR. F. STOKHUYZEN 5e GEHEEL HERZIENE DRUK
OPLEIDING WATERMOLENAAR	ING. J. DEN BESTEN PRIJS EN LEVERING AANVRAGEN BIJ ING. DEN BESTEN, VREELANDSEWEG 12, 3632 EP VREELAND. TEL. 02943 - 3364
DE WINDMOLEN EN ZIJN ONDERDELEN	J.G. WIESSNER POSTGIRO 1162733 t.n.v. PENNINGMEESTER VRIENDEN V.D. GELDERSE MOLEN f 30,-- INCL. PORTO
ZINGENDE STENEN	D.J. ABELSKAMP f 45,-- EXCL. f 7,50 PORTO
ROND ZINGENDE STENEN	D.J. ABELSKAMP f 45,-- EXCL. f 7,50 PORTO.

BEIDE LAATSTE BOEKEN ZIJN TE BESTELLEN VIA: GIROREK. 148232 t.n.v.
RABO-BANK MIDDEN-WESTLAND t.g.v. REK. NO. 13.53.85.210 t.n.v.
PENNINGMEESTER CURSUSCOMM. BARENDSE TE POELDIJK.

BESTELT U BEIDE BOEKEN GELIJKTIJDIG, DAN IS DE PRIJS f 99,-- INCL. PORTO.

HET GILDEBESTUUR

VOORZITTER	DICK-JAN BRAAY 1509 WE ZAANDAM	KONINGSDIEP 78 TEL. 075 - 311639
SECRETARIS	BOUDEWIJN VAN WEEL 1272 CK HUIZEN	NW.BUSSUMMERWEG 92 TEL. 02152 - 51695
PENNINGMEESTER	GERARD BARENDSE 2685 BH POELDIJK	BEATRIXSTRAAT 79 TEL. 01749 - 45580
EXAMENCOÖRDINATOR	JAN SPRUIT 2761 BK ZEVENHUIZEN	MOLENVIERGANG 8 TEL. 01802 - 2613
CONTACTPERSOON V.D. AFDELINGEN	GERARD STURKENBOOM 5591 BL HEEZE	BISS.ARNOUTLAAN 14 TEL. 04907 - 2602
BIOTOOPZAKEN	GERBRAND DE VRIES 1911 NA UITGEEST	LIMMERWEG 4 TEL. 02513 - 12166
PUBLICATIES	GERRIT POWW 1412 GE NAARDEN	ZWARTEWEG 70 TEL. 02159 - 45428

VRIJWILLIGE

HET GILDE VAN

MOLENAARS